

Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie
M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Posudek oponenta diplomové práce

Název práce: Vývoj a volební úspěšnost vybraných populistických stran a hnutí v České republice a ve Spojeném království v letech 2010-2019

Autor/autorka: Barbora Marxová
Vedoucí práce: PhDr. Josef Straceny, CSc.
Oponent práce: Tomáš Samek
Studijní obor: A-ZSV

Diplomová práce Barbory Marxové se zabývá populismem a populistickými politickými subjekty. Teoreticky se snaží uchopit populismus jako styl či diskurz, jako strategii i jako ideologii; takto získanými teoretickými poznatky, zejména pomocí minimální definice populismu, pak poměřuje konkrétní situaci v Česku a Velké Británii v desátých letech tohoto století.

Výrazný klad práce tkví v tom, že už v prvním odstavci představuje perspektivu, jež překonává metodologický nacionalismus, jímž trpí tolik společenskovedních závěrečných prací. A hned od druhého odstavce jsme konfrontováni se současnými světově významnými teoretiky populismu, jako jsou Jan-Werner Müller, Cas Mudde a jiní autoři. Stručně řečeno: díky tomu, že komunikuje se soudobým stavem světového poznání, není tato práce provinční a to je její velká a nesamozřejmá přednost. Autorka si na dalších stranách svého díla všímá, jak se právě v otázce studia populismu české prostředí liší od světové odborné produkce, která se tomuto tématu věnuje velkou měrou, zatímco u nás vyšlo k tématu odborných publikací poskrovnu. O to důležitější je, že je na současnou odbornou debatu svými vědomostmi i jazykově napojena a může z ní čerpat, což by bylo při omezení se na české zdroje nemožné.

Přehledová pasáž, kde diplomantka uvádí nejdůležitější prvky teoreticko-analytického pojmového rámce pro zkoumání populismu u různých autorů v různých dobách a zemích, jistě patří – až na ojedinělé jazykové chyby v interpunkci – přímo ke vzorovým ukázkám toho, jak by měl vypadat vstup do určitého sociálněvědního pole z hlediska relevantní literatury. Z tohoto vstupu také vyplývá, že při zkoumání populismu si nevystačíme s pozitivistickou tradicí.

Jestliže tato část, která přináší *syntézu* dosaženého poznání populismu v recentních politologických teoriích, je velmi zdařilá, nelze to již stejnou měrou tvrdit o další části, která provádí *analýzu* českého a britského populismu ve zmíněném období. Není možné říct, že by byla tato část vysloveně nepovedená, spíše v sobě spojuje silné stránky se slabšími.

Začnu těmi silnými: Stejně jako syntetická část práce má i část analytická výborně logicky promyšlenou strukturu: nejprve se zaměřuje na Českou republiku a poté na Spojené království, přičemž obě země jsou strukturně odemykány tímž klíčem: po vymezení specifických rysů každé z nich je pečlivě popsán její volební systém a podán rámcový přehled vývoje voleb ve zkoumaném období. Následuje analýza politických subjektů, které lze z hlediska minimální definice populismu považovat za populistické. Autorka přináší velkou spoustu dat, která pečlivě dokumentují vývoj volebních výsledků v obou zemích. Tato popisná stránka autorčiny analýzy si zaslouží pochvalu za svou soustavnost a důkladnost: čtenář si zde udělá přesný obrázek o tom, *jak* se chová český i britský elektorát. Co se však z tohoto popisu nedozvíme – a tím se dostávám ke slabší stránce věci –, je aspoň pokus o komplexní odpověď na to, *proč* se tak chová: autorka svou pozornost upíná k volebním programům, k vyjádřením politických reprezentantů jednotlivých stran a hnutí, k jejich chování – tedy směrem k jedné stránce volebního chování: k tomu, jak se chovají nebo co deklarují političtí činitelé. V této analýze však skoro úplně chybí popis toho, proč lidé v obou zemích volí právě tak, jak volí; jaké sociologické a politologické charakteristiky jsou určující pro volební chování té které země – a to nikoli z hlediska těch, kdo jsou voleni (to autorka líčí zevrubně), nýbrž z hlediska těch nepoměrně početnějších, kdo sami volí. Tato poněkud jednostranná pozornost zaměřená na volené a ne na volící je v citelném rozporu s komplexním pohledem na téma, který autorka dokázala podat v syntetické, teoretizující části práce.

Sociální struktura populace v obou zemích a problémy, s nimiž se lidé potýkají u nás a v Británii, jsou sice v mnohém obdobné, avšak zároveň jde i o dost jiné společnosti, jež se liší nejen svou politickou tradicí a volebním systémem (věc, kterou autorka pokrývá důkladně), nýbrž i socioprofesionálně, příjmově, třídně, školským systémem, politickou kulturou a celou řadou dalších relevantních hledisek, která spolurozhodují o volebním chování elektorátu. Nejen pohled upřený vzhůru, ke špičkám politického procesu, nýbrž i dolů, k nejširším voličským vrstvám a k důvodům toho, proč volí tak, jak volí – je třeba k pochopení vývoje voleb. Ta hlediska tvoří dvě strany jedné a téže mince, z nichž se jako čtenáři důkladně a žel jednostranně dovídáme jenom či převážně o straně jedné.

Typickým příkladem tohoto redukcionistického přístupu je autorčino srovnání britských a českých občanů při evropských volbách, kde čteme: „Zajímavé je, že v České republice je trend spíše opačný, ačkoliv je zde v obou těchto celostátních volbách využíván stejný poměrný systém. Jak v roce 2014, tak v roce 2019 populistické subjekty v eurovolbách poněkud ztratily oproti volbám parlamentním.“ Ano, to je vskutku zajímavé, a bylo by dobré se právě proto pokusit o nalezení důvodů takového flagrantního rozdílu ve voličském chování obou zemí. Vysvětlit rozdíl pouze tím, že je zajímavý, se jeví jako nedostatečné. Analytická část práce se tak v mnoha směrech drží jakéhosi suše deskriptivního pozitivismu, ačkoli z předchozí syntetické části práce přinejmenším implicitně plyne, že zrovna tento přístup je při studiu populismu nedostatečný a neúplný.

Autorka se sice zamýšlí krátce nad tím, jak je obtížné charakterizovat typického voliče: to jí však nevyvazuje z možnosti shrnout aspoň rámcově sociologické průzkumy voličstva různých stran a jejich volebních motivací – tedy průzkumy, které jsou v obou zemích k dispozici a jsou poměrně snadno dostupné. Neboť každé volby v evropských zemích jsou po této stránce bohatě zdokumentovány.

Přes tento nedostatek je práce Barbory Marxové vynikající v ostatních zmíněných stránkách. Forma i jazyk práce jsou dobré, chyby se vyskytují vzácně a nejčastěji jde o chybějící čárky (opakovaně před výčtovým „a to“) nebo o překlepy ve vlastních jménech (autorka píše *Ernesto Gellner* namísto *Ernest Gellner* apod.). Celkové hodnocení by mělo brát v úvahu jiné u nás odevzdávané práce na politologická témata a v tomto srovnání si tato diplomová práce stojí velmi pěkně, čímž je dána i mnou navrhovaná známka.

Závěr:

Závěrečná práce splňuje podmínky kladené na závěrečné práce v příslušném oboru. Doporučuji ji k obhajobě.

Náměty k rozpravě:

1. V práci stručně zmiňujete důvody, proč se britští voliči populistických subjektů chovají ve srovnatelných volbách – tedy ve volbách do Evropského parlamentu – jinak než voliči čeští. Na první pohled je třeba zřejmý rozdíl v tom, které věkové kohorty mají silnější sklon volit populisty v obou zemích, a najdeme i další rozdíly. Čím ještě – kromě těch faktorů, které letmo zmiňujete ve své práci – si vysvětlujete tyto rozdíly a odlišnosti ve volebním chování? Neptám se na projevy těchto rozdílů, nýbrž na jejich možné příčiny tak, jak byly sociologicky a politologicky zanalyzovány.
2. Pokud byste ve třídě vyššího ročníku gymnázia měla jako učitelka vysvětlit studujícím názorně tu skutečnost, že na populismus nelze nahlížet pouze černobílým hodnotícím prizmatem (a tudíž ho ze všech hledisek a za všech okolností známkovat vždy jako negativní a odsouzeníhodný), jak byste se tohoto úkolu ujala tak, abyste zároveň nevyvolala ve studentech dojem, že populismus je hodnotově neutrální fenomén? Jaký je podle Vás žádoucí postoj k populismu, jež by bylo vhodné z hlediska učitelky základů společenských věd vštěpovat mladší generaci?